

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (czwarta izba)

z dnia 9 lipca 2020 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Ochrona konsumentów – Dyrektywa 93/13/EWG – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Umowa kredytu hipotecznego – Warunek umowny ograniczający zmienność stopy oprocentowania (warunek „dolnego progu”) – Umowa odnowienia – Odstąpienie od sądowego dochodzenia roszczeń umownych – Brak wiążącego charakteru

W sprawie C-452/18

mającej za przedmiot wnioszek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Juzgado de Primera Instancia e Instrucción n° 3 de Teruel (sąd pierwszej instancji i ds. dochodzeń nr 3 w Teruel, Hiszpania) postanowieniem z dnia 26 czerwca 2018 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 11 lipca 2018 r., w postępowaniu:

XZ

przeciwko

Ibercaja Banco SA,

TRYBUNAŁ (czwarta izba),

w składzie: M. Vilaras, prezes izby, S. Rodin (sprawozdawca), D. Šváby, K. Jürimäe i N. Piçarra, sędziowie,

rzecznik generalny: H. Saugmandsgaard Øe,

sekretarz: sekretarz: L. Carrasco-Marco, administratorka,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 11 września 2019 r.,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

- w imieniu XZ – początkowo D.J. Fernández Yubero, następnie J. de la Torre García, R. López Garbayo i M. Pradel Gonzalo, abogados,
- w imieniu Ibercaja Banco SA – J.M. Rodríguez Cárcamo i A.M. Rodríguez Conde, abogados,
- w imieniu rządu hiszpańskiego – początkowo M.J. García-Valdecasas Dorrego, a następnie L. Aguilera Ruiz, w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Komisji Europejskiej – J. Baquero Cruz, N. Ruiz García Napoleón oraz C. Valero, w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: hiszpański.

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 30 stycznia 2020 r.,
wydaje następujący

Wyrok

- 1 Niniejszy wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 3–6 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29).
- 2 Wniosek ten został złożony w kontekście sporu między XZ a Ibercája Banco SA w przedmiocie warunków zawartej między stronami umowy kredytu hipotecznego.

Ramy prawne

Prawo Unii

- 3 Artykuł 3 dyrektywy 93/13 stanowi:

„1. Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją[c] w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.

2. Warunki umowy zawsze zostaną uznane za niewynegocjowane indywidualnie, jeżeli zostały sporządzone wcześniej i konsument nie miał w związku z tym wpływu na ich treść, zwłaszcza jeśli zostały przedstawione konsumentowi w formie uprzednio sformułowanej umowy standardowej.

Fakt, że niektóre aspekty warunku lub jeden szczególny warunek były negocjowane indywidualnie, nie wyłącza stosowania niniejszego artykułu do pozostałej części umowy, jeżeli ogólna ocena umowy wskazuje na to, że została ona sporządzona w formie uprzednio sformułowanej umowy standardowej.

Jeśli sprzedawca lub dostawca twierdzi, że standardowe warunki umowne zostały wynegocjowane indywidualnie, ciężar dowodu w tym zakresie spoczywa na nim.

3. Załącznik zawiera przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków, które mogą być uznane za nieuczciwe”.

- 4 Artykuł 4 tej dyrektywy przewiduje:

„1. Nie naruszając przepisów art. 7, nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy i z odniesieniem, w momencie zawarcia umowy, do wszelkich okoliczności związanych z zawarciem umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna.

2. Ocena nieuczciwego charakteru warunków nie dotyczy ani określenia głównego przedmiotu umowy, ani relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług, o ile warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem”.

- 5 Artykuł 5 wspomnianej dyrektywy ma następujące brzmienie:

„W przypadku umów, w których wszystkie lub niektóre z przedstawianych konsumentowi warunków wyrażone są na piśmie, warunki te muszą zawsze być sporządzone prostym i zrozumiałym językiem. Wszelkie wątpliwości co do treści warunku należy interpretować na korzyść konsumenta. Powyższa zasada interpretacji nie ma zastosowania w kontekście procedury ustanowionej w art. 7 ust. 2”.

- 6 Artykuł 6 ust. 1 omawianej dyrektywy uściśla:

„Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.

- 7 Zgodnie z art. 8 dyrektywy 93/13:

„W celu zapewnienia wyższego stopnia ochrony konsumenta państwa członkowskie mogą przyjąć lub utrzymać bardziej rygorystyczne przepisy prawne zgodne z traktatem w dziedzinie objętej niniejszą dyrektywą”.

- 8 Punkt 1 lit. q) załącznika do tej dyrektywy, który zawiera przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków, które mogą zostać uznane za nieuczciwe, jest sformułowany w następujący sposób:

„Warunki, których celem lub skutkiem jest:

[...]

- q) wyłączenie lub ograniczenie prawa konsumenta do wystąpienia z powództwem lub skorzystania z innego środka zabezpieczającego [zaskarżenia] [...]”.

Prawo hiszpańskie

Królewski dekret ustawodawczy 1/2007

- 9 Dyrektywa 93/13 została przetransponowana do prawa hiszpańskiego w zasadniczym zakresie przez Ley 7/1998 sobre condiciones generales de la contratación (ustawę 7/1998 o ogólnych warunkach umów) z dnia 13 kwietnia 1998 r., BOE nr 89, z dnia 14 kwietnia 1998 r., s. 12304), która została przekształcona, wraz z innymi przepisami transponującymi różne dyrektywy Unii w dziedzinie ochrony konsumentów, przez Real Decreto Legislativo 1/2007 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias (królewski dekret ustawodawczy 1/2007 w sprawie zatwierdzenia jednolitego tekstu ustawy ogólnej o ochronie konsumentów i użytkowników oraz innych ustaw uzupełniających) z dnia 16 listopada 2007 r. (BOE nr 287, z dnia 30 listopada 2007 r., s. 49181).
- 10 Artykuł 10 dekretu ustawodawczego 1/2007 stanowi:
- „Uprzednie zrzeczenie się praw przyznanych mocą niniejszych przepisów konsumentom i użytkownikom jest nieważne, podobnie jak czynności dokonane z naruszeniem ustawy, zgodnie z art. 6 [hiszpańskiego] kodeksu cywilnego”.
- 11 W art. 83 dekretu ustawodawczego 1/2007 przewidziano ponadto, że „[n]ieuczciwe warunki są nieważne z mocy samego prawa i uznaje się je za nieistniejące”.

Kodeks cywilny

- 12 Zgodnie z § 1208 hiszpańskiego kodeksu cywilnego:

„Odnowienie zobowiązania jest nieważne, jeżeli nieważne jest również zobowiązanie pierwotne, chyba że podstawa nieważności może być podniesiona tylko przez dłużnika lub zatwierdzenie spowoduje konwalidację nieważnych czynności ze skutkiem od chwili ich dokonania”.

Postępowanie przed sądem krajowym i pytania prejudycjalne

- 13 Aktem notarialnym z dnia 23 grudnia 2011 r. XZ nabyła nieruchomość od dewelopera za kwotę 148 813,04 EUR i w ten sposób wstąpiła w jego miejsce jako dłużnik z tytułu kredytu hipotecznego na tej nieruchomości udzielonego przez instytucję kredytową Caja de Ahorros de la Inmaculada de Aragón, obecnie Ibercaja Banco. Tym samym XZ zaakceptowała wszystkie umowy i warunki dotyczące tego kredytu hipotecznego (zwane dalej „umową kredytu hipotecznego”) określone pomiędzy pierwotnym dłużnikiem a instytucją kredytową.
- 14 Umowa kredytu hipotecznego zawierała warunek umowny dotyczący maksymalnej i minimalnej stopy oprocentowania tego kredytu, przy czym ustanowiony „górnny próg” rocznej stopy oprocentowania wynosił 9,75%, a „dolny próg” – 3,25%.
- 15 Warunki umowy kredytu hipotecznego zostały w dniu 4 marca 2014 r. zmienione w drodze aneksu do umowy (zwanego dalej „umową odnowienia zobowiązania”), dotyczącego w szczególności minimalnej stopy oprocentowania określonej jako warunek „dolnego progu”, która została obniżona do nominalnej rocznej stopy oprocentowania w wysokości 2,35%. Ponadto umowa odnowienia zobowiązania zawierała warunek sformułowany w sposób następujący: „Strony potwierdzają ważność i obowiązywanie umowy kredytu, oceniają warunki tej umowy jako odpowiednie, a w konsekwencji wyraźnie i wzajemnie zobowiązują się do odstąpienia od podejmowania jakichkolwiek czynności wobec drugiej strony w odniesieniu do zawartej umowy i jej warunków, a także rozliczeń i płatności dokonanych dotychczas, które uznają za zgodne z umową”. W formie odrębnej wzmianki XZ wskazała ponadto, że była świadoma, że „roczna stopa oprocentowania kredytu nie będzie nigdy niższa od nominalnej rocznej stopy oprocentowania w wysokości 2,35%” oraz że okoliczność tę rozumiała.
- 16 XZ wniosła do sądu odsyłającego – Juzgado de Primera Instancia e Instrucción n° 3 de Teruel (sądu pierwszej instancji i ds. dochodzeń nr 3 w Teruel) – pozew o stwierdzenie nieuczciwego charakteru warunku umownego dotyczącego „dolnego progu” rocznej stopy oprocentowania zawartego w umowie kredytu hipotecznego oraz nakazanie instytucji kredytowej usunięcia tego warunku z umowy i zwrotu na rzecz powódki kwot nienależnie wypłaconych na jego podstawie od momentu zaciągnięcia kredytu.
- 17 Z uwagi na fakt, że Ibercaja Banco podważa zasadność roszczeń XZ dotyczących warunków umowy odnowienia zobowiązania, powódka w postępowaniu głównym wniosła również do sądu odsyłającego o wyjaśnienie, w jakim zakresie czynności prawne zmieniające umowę, w szczególności jeden z warunków tej umowy, którego dotyczy zarzut nieuczciwego charakteru, są również „skażone” tym warunkiem umownym i w związku z tym pozbawione wiążącego charakteru, zgodnie z art. 83 królewskiego dekretu z mocą ustawy 1/2007.
- 18 Sąd odsyłający zauważa, że to w następstwie wyroku 241/2013 Tribunal Supremo (sądu najwyższego, Hiszpania) z dnia 9 maja 2013 r. – w którym sąd ten stwierdził nieważność warunku „dolnego progu” w umowach kredytów hipotecznych z uwagi na fakt, że nie spełniają one wymogów jasności i przejrzystości – Ibercaja Banco wszczęła proces ponownych negocjacji warunków umownych w umowach kredytu hipotecznego, których była stroną. W związku z tym sąd ten wyraża wątpliwości, czy ponowne negocjacje nieuczciwego warunku umownego są zgodne z zasadą ustanowioną w art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, na podstawie której nieuczciwe warunki nie są wiążące dla konsumentów.

- 19 Ponadto sąd odsyłający wskazuje, że sama umowa odnowienia zobowiązania może nie spełniać „kryterium przejrzystości” ustanowionego przez Tribunal Supremo (sąd najwyższy). Odnosząc się do sprawy rozpatrywanej w postępowaniu głównym, sąd ten zwraca w szczególności uwagę na w znaczącą nierównowagę między uprawnieniami i zobowiązaniami ustanowionymi na niekorzyść kredytobiorcy, na brak informacji na temat strat, jakie kredytobiorca mógł ponieść z powodu zastosowania nowego warunku „dolnego progu”, oraz brak możliwości odzyskania przez kredytobiorcę strat poniesionych w ten sposób w wyniku całkowitego odstąpienia od dochodzenia roszczeń wobec instytucji kredytowej będącej wierzycielem na drodze sądowej.
- 20 W tych okolicznościach Juzgado de Primera Instancia e Instrucción n° 3 de Teruel (sąd pierwszej instancji i ds. dochodzeń nr 3 w Teruel) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy zasadę, że nieważne warunki umowne nie mają mocy wiążącej (art. 6 dyrektywy [93/13]), należy rozszerzyć również na późniejsze umowy i czynności prawne mające związek z takimi warunkami, takie jak umowa odnowienia zobowiązania?

Czy wobec tego, że całkowita nieważność oznacza, iż wspomniany warunek nigdy nie istniał w sferze prawno-gospodarczej umowy, można stwierdzić, że późniejsze czynności prawne – takie jak umowa odnowienia zobowiązania – oraz ich skutek w odniesieniu do tego warunku również znikają z rzeczywistości prawnej, a warunek należy uznać za nieistniejący i niewywołujący żadnego skutku?

- 2) Czy dokumenty zmieniające warunki nienegocjowane lub zawierające uzgodnienia dotyczące takich warunków, które prawdopodobnie nie spełniłyby kryterium braku nieuczciwego charakteru i kryterium przejrzystości, mogą być uznane za ogólne warunki umowy w rozumieniu przepisów art. 3 dyrektywy 93/13 i mogą podlegać tym samym podstawom nieważności co pierwotne dokumenty będące przedmiotem umowy odnowienia zobowiązania lub ugody?
- 3) Czy zrzeczenie się sądowego dochodzenia roszczeń zawarte w umowie odnowienia zobowiązania również powinno być nieważne w zakresie, w jakim w umowach zawartych przez klientów nie informowano ich o nieważności takiego warunku ani też o kwocie lub sumie pieniężnej, do której byli uprawnieni tytułem zwrotu odsetek zapłaconych w związku z pierwotnym wprowadzeniem warunku »dolnego progu«?

Oznacza to, że klient wyraża w ten sposób zgodę na zrzeczenie się sądowego dochodzenia roszczeń, przy czym nie został poinformowany przez bank, czego się zrzeka ani jakiej kwoty pieniędzy się zrzeka.

- 4) Czy analizując umowę odnowienia zobowiązania zmieniającą umowę zgodnie z orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej oraz art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, należy uznać, że nowy warunek »dolnego progu« zawarty w tej umowie jest również dotknięty brakiem przejrzystości, gdyż bank nie spełnia również w tym przypadku kryteriów przejrzystości określonych w wyroku Tribunal Supremo (sądu najwyższego [...]) z dnia 9 maja 2013 r. i nie informuje klienta o prawdziwym koszcie finansowym wspomnianego warunku umowy kredytu hipotecznego, tak aby klient mógł znać stopę oprocentowania (i wynikającą z niej miesięczną ratę), którą musiałby zapłacić w przypadku zastosowania nowego warunku »dolnego progu«, oraz stopę oprocentowania (i wynikającą z niej miesięczną ratę), którą musiałby zapłacić w przypadku, gdyby nie został zastosowany żaden warunek »dolnego progu« i zastosowano by stopę oprocentowania uzgodnioną w umowie kredytu hipotecznego, bez zastosowania dolnego progu?

Innymi słowy – czy przy narzuceniu dokumentu nazwanego »odnowieniem« dotyczącym warunku »dolnego progu« instytucja finansowa powinna była spełnić kryteria przejrzystości określone w art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 oraz poinformować konsumenta o wysokości kwot,

które stanowiły dla niego szkodę z powodu zastosowania warunku »dolnego progu«, a także o oprocentowaniu stosowanym w przypadku braku takich warunków, a jeśli tego nie uczyniła, czy wspomniane dokumenty również są dotknięte podstawą nieważności?

- 5) Czy warunki umowne dotyczące sądowego dochodzenia roszczeń zawarte w ogólnych warunkach umowy odnowienia zobowiązania mogą być uznane za nieuczciwe ze względu na ich treść w świetle art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 w związku z załącznikiem do dyrektywy określającym nieuczciwe warunki umowne, w szczególności z pkt 1 lit. q) [...], ponieważ ograniczają prawo konsumenta do korzystania z praw, które mogą powstać lub ujawnić się po zawarciu umowy, jak miało to miejsce w przypadku możliwości dochodzenia pełnego zwrotu zapłaconych odsetek (zgodnie z wyrokiem Trybunału [...] z dnia 21 grudnia 2016 r.)?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego

- 21 Poprzez pierwsze pytanie prejudycjalne sąd odsyłający dąży co do zasady do ustalenia, czy art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwia się on temu, by warunek umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, którego nieuczciwy charakter może zostać stwierdzony przez sąd, mógł skutecznie stanowić przedmiot umowy odnowienia zobowiązania zawartej między tym przedsiębiorcą a tym konsumentem, w drodze której konsument odstępuje od dochodzenia roszczeń będących konsekwencją stwierdzenia nieuczciwego charakteru tego warunku.
- 22 Należy przypomnieć, że zgodnie z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez przedsiębiorców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta (wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, pkt 53).
- 23 Tak więc warunek umowny uznany za nieuczciwy należy co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, z tym skutkiem, że nie może on wywoływać skutków wobec konsumenta (wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, pkt 61).
- 24 W tym kontekście należy przede wszystkim przypomnieć, że zgodnie z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 sądy krajowe są zobowiązane do zaniechania stosowania nieuczciwych warunków umownych, aby nie wywierały one, w braku sprzeciwu konsumenta, wiążących wobec niego skutków (wyrok z dnia 26 marca 2019 r., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, pkt 52 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 25 Niemniej z orzecznictwa Trybunału wynika, że prawo konsumenta do skutecznej ochrony zawiera w sobie także uprawnienie do niedochodzenia swoich praw, z tym skutkiem, że sąd krajowy musi uwzględnić, w odpowiednim przypadku, wolę wyrażoną przez konsumenta, jeżeli mając świadomość niewiążącego charakteru danego nieuczciwego warunku, wskaże on jednak, iż sprzeciwia się temu, aby warunek ten został wyłączony, udzielając w ten sposób dobrowolnej i świadomej zgody na dany warunek (zob. podobnie wyrok z dnia 14 kwietnia 2016 r., Sales Sinués i Drame Ba, C-381/14 i C-385/14, EU:C:2016:252, pkt 25).
- 26 Tak więc dyrektywa 93/13 nie zmierza tak daleko, by system ochrony przed stosowaniem przez przedsiębiorców nieuczciwych warunków umów – który ustanawia na rzecz konsumentów – czynić obowiązkowym. W konsekwencji w wypadku gdy konsument woli nie powoływać się na ten system ochrony, system ten nie jest stosowany (wyrok z dnia 3 października 2019 r., Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, pkt 54).

- 27 Sąd krajowy musi uwzględnić w odpowiednim przypadku wolę wyrażoną przez konsumenta, jeżeli ten, mając świadomość niewiążącego charakteru danego nieuczciwego warunku, wskaże jednak, iż sprzeciwia się temu, aby warunek ten został wyłączony, udzielając w ten sposób dobrowolnej i świadomej zgody na ten warunek (zob. podobnie wyrok z dnia 21 lutego 2013 r., Banif Plus Bank, C-472/11, EU:C:2013:88, pkt 35).
- 28 W związku z tym należy przyjąć, w podobny sposób jak zauważył co do zasady w pkt 39–42 swojej opinii rzecznik generalny, że konsument może odstąpić od powoływania się na nieuczciwy charakter warunku w ramach umowy odnowienia zobowiązania, w drodze której konsument odstępuje od dochodzenia roszczeń będących konsekwencją stwierdzenia nieuczciwego charakteru tego warunku, z zastrzeżeniem, że odstąpienie to się jest oparte na dobrowolnej i świadomej zgodzie.
- 29 Jednakże, jak wynika z orzecznictwa przytoczonego w pkt 25 niniejszego wyroku, zrzeczenie się przez konsumenta możliwości powołania się na nieważność nieuczciwego warunku może być brane pod uwagę tylko wtedy, gdy w chwili tego odstąpienia konsument ten był świadomy niewiążącego charakteru tego warunku i wynikających z niego konsekwencji. Jedynie w takiej sytuacji można uznać, że zawarcie przez konsumenta umowy odnowienia takiego warunku umownego wynika z dobrowolnej i świadomej zgody, przy poszanowaniu wymogów przewidzianych w art. 3 dyrektywy 93/13, czego zbadanie należy do sądu krajowego.
- 30 Z powyższych rozważań wynika, że na pytanie pierwsze należy odpowiedzieć, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że nie sprzeciwia się on temu, by warunek umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, którego nieuczciwy charakter może zostać stwierdzony przez sąd, stał się przedmiotem umowy odnowienia zobowiązania między tym przedsiębiorcą a tym konsumentem, w drodze której konsument odstępuje od dochodzenia roszczeń będących skutkiem stwierdzenia nieuczciwego charakteru tego warunku, z zastrzeżeniem, że odstąpienie jest oparte na dobrowolnej i świadomej zgodzie z jego strony.

W przedmiocie pytania drugiego

- 31 Poprzez pytanie drugie sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 3 ust. 1 i 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że warunek umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem w celu zmiany potencjalnie nieuczciwego warunku umowy uprzednio zawartej między nimi lub w celu uregulowania skutków nieuczciwego charakteru tego warunku może być sam w sobie uznany za niewynegocjowany indywidualnie i stosownym przypadku uznany za nieuczciwy.
- 32 Należy przypomnieć, że zgodnie z art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 kontrola nieuczciwego charakteru warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem dotyczy warunków, które nie były indywidualnie negocjowane.
- 33 Artykuł 3 ust. 2 dyrektywy 93/13 uściśla, że warunki umowy zawsze zostaną uznane za niewynegocjowane indywidualnie, jeżeli zostały sporządzone wcześniej przez przedsiębiorcę, a konsument nie miał w związku z tym wpływu na ich treść, zwłaszcza jeśli zostały przedstawione konsumentowi w formie uprzednio sformułowanej umowy standardowej. W tym względzie Trybunał orzekł uprzednio, że są niewynegocjowanymi indywidualnie warunkami umownymi warunki, które są sporządzone w celu ich uogólnionego stosowania (wyrok z dnia 15 stycznia 2015 r., Šiba, C-537/13, EU:C:2015:14, pkt 31).
- 34 Otóż przesłanki te mogą zostać również spełnione w przypadku warunku zmierzającego do zmiany potencjalnie nieuczciwego warunku umowy zawartej pomiędzy tymi samymi stronami lub do uregulowania konsekwencji nieuczciwego charakteru tego warunku. Okoliczność, że nowe postanowienie umowne ma na celu zmianę wcześniejszego warunku umowy, który nie został

- wynegocjowany indywidualnie, nie zwalnia sądu krajowego z obowiązku zbadania, czy konsument rzeczywiście nie miał wpływu, w rozumieniu art. 3 ust. 2 dyrektywy 93/13, na treść tego nowego warunku.
- 35 W sprawie będącej przedmiotem postępowania głównego do sądu odsyłającego należy uwzględnienie wszystkich okoliczności, w jakich taki warunek został przedstawiony konsumentowi, w celu ustalenia, czy konsument mógł mieć wpływ na jego treść.
- 36 W niniejszym przypadku okoliczność, że zawarcie umowy odnowienia zobowiązania rozpatrywanej w postępowaniu głównym wpisuje się w ogólną politykę renegeacji umów kredytu hipotecznego o zmiennej stopie oprocentowania i zawierających warunek „dolnego progu” wprowadzoną przez Ibercaja Banco w następstwie wyroku 241/2013 Tribunal Supremo (sądu najwyższego) z dnia 9 maja 2013 r., może stanowić wskazówkę, że XZ mogła nie mieć wpływu na treść nowego warunku „dolnego progu”.
- 37 To samo odnosi się do faktu, że – jak wynika z wyjaśnień sądu odsyłającego – bank nie dostarczył XZ kopii umowy i nie umożliwił jej zabrania umowy ze sobą w celu zapoznania się z jej treścią.
- 38 W każdym wypadku okoliczność, że XZ poprzedziła podpisanie umowy odnowienia zobowiązania odręcną wzmianką wskazującą, iż zrozumiała ona mechanizm warunku „dolnego progu”, nie pozwala sama w sobie na stwierdzenie, że warunek ten był indywidualnie negocjowany i że konsument rzeczywiście mógł mieć wpływ na jego treść.
- 39 Z powyższych rozważań wynika zatem, że na drugie z przedłożonych Trybunałowi pytań należy odpowiedzieć, iż art. 3 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że warunek umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem w celu zmiany potencjalnie nieuczciwego warunku umowy uprzednio zawartej między nimi lub w celu uregulowania skutków nieuczciwego charakteru tego warunku może być sam w sobie uznany za niewynegocjowany indywidualnie i w stosownym przypadku uznany za nieuczciwy.

W przedmiocie pytania czwartego

- 40 Poprzez pytanie czwarte sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 3 ust. 1, art. 4 ust. 2 i art. 5 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że wymóg przejrzystości ciążący na przedsiębiorcy na mocy tych przepisów oznacza, iż w sytuacji gdy przedsiębiorca zawiera z konsumentem umowę kredytu hipotecznego o zmiennej stopie oprocentowania ustanawiającą warunek „dolnego progu”, powinien on dostarczyć konsumentowi niezbędnych informacji w celu umożliwienia zrozumienia konsekwencji gospodarczych, jakie w chwili zawarcia tej umowy wynikają dla konsumenta z mechanizmu „dolnego progu”.
- 41 Zgodnie z art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 warunki umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, które nie były indywidualnie negocjowane, należy uznać za nieuczciwe, jeśli stojąc w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy, praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.
- 42 Zgodnie z art. 4 ust. 2 tej dyrektywy ocena nieuczciwego charakteru warunków takiej umowy nie dotyczy jednak ani określenia głównego przedmiotu umowy, ani relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług, o ile warunki te zostały wyrażone „prostym i zrozumiałym językiem”.
- 43 Artykuł 5 tej dyrektywy stanowi ponadto, że w przypadku umów, w których wszystkie lub niektóre z przedstawianych konsumentowi warunków wyrażone są na piśmie, warunki te muszą zawsze być sporządzone „prostym i zrozumiałym językiem”.

- 44 Z orzecznictwa Trybunału wynika, że wymogu przejrzystości, o którym mowa w art. 4 ust. 2 i art. 5 dyrektywy 93/13, nie można ograniczyć jedynie do zrozumiałości pod względem formalnym i gramatycznym danego warunku. Ponieważ ustanowiony przez tę dyrektywę system ochrony opiera się na założeniu, że konsument jest słabszą stroną stosunku prawnego niż przedsiębiorca, w szczególności ze względu na stopień poinformowania, wymóg prostego i zrozumiałego sformułowania warunków umownych, a zatem wymóg przejrzystości ustanowiony przez tę dyrektywę należy interpretować rozszerzająco (wyrok z dnia 3 marca 2020 r., Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, pkt 50).
- 45 Wobec powyższego wymóg, aby warunek umowny był wyrażony prostym i zrozumiałym językiem, należy interpretować również w ten sposób, że umowa powinna przedstawiać w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu, do którego odnosi się ów warunek, a także, w zależności od przypadku, związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach, w taki sposób, by konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, konsekwencje ekonomiczne wpływające dla niego z tej umowy (wyrok z dnia 20 września 2017 r., Andriuc i in., C-186/16, EU:C:2017:703, pkt 45).
- 46 W przypadku umowy kredytu hipotecznego do sądu krajowego należy dokonanie niezbędnych ustaleń w tej kwestii, w świetle wszystkich istotnych okoliczności faktycznych, do których zaliczają się formy reklamy i informacji stosowane przez kredytodawcę w procesie negocjacji umowy kredytu. Ścisłej rzecz ujmując – do sądu krajowego należy ustalenie, z uwzględnieniem ogółu okoliczności zawarcia umowy, czy w rozpatrywanej sprawie konsumentowi podano wszystkie informacje mogące mieć wpływ na zakres jego obowiązków i pozwalające mu ocenić między innymi całkowity koszt kredytu. Decydującą rolę w ramach tej oceny odgrywają, po pierwsze, kwestia, czy warunki umowne zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem, w taki sposób, by przeciętny konsument był w stanie w stanie oszacować taki koszt, i po drugie, okoliczność związana z brakiem wskazania w umowie kredytu informacji uważanych w świetle charakteru towarów i usług będących przedmiotem tej umowy za istotne (wyrok z dnia 3 marca 2020 r., Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, pkt 52).
- 47 W szczególności dostarczenie przed zawarciem takiej umowy informacji o warunkach umownych i konsekwencjach zawarcia umowy ma dla konsumenta fundamentalne znaczenie. To w szczególności na podstawie tej informacji konsument podejmuje decyzję, czy zamierza związać się warunkami sformułowanymi uprzednio przez przedsiębiorcę (wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, pkt 50 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 48 Ponadto ocenę nieuczciwego charakteru warunków umowy należy przeprowadzać w odniesieniu do chwili zawarcia danej umowy, z uwzględnieniem wszystkich okoliczności, o których przedsiębiorca mógł wiedzieć przy zawieraniu umowy i które mogły wpływać na jej późniejsze wykonanie, gdyż warunek umowny może wprowadzać między stronami nierównowagę, która ujawni się dopiero w czasie wykonywania umowy (wyrok z dnia 20 września 2017 r., Andriuc i in., C-186/16, EU:C:2017:703, pkt 54).
- 49 W związku z tym przestrzeganie przez przedsiębiorcę wymogu przejrzystości, o którym mowa w art. 4 ust. 2 i art. 5 dyrektywy 93/13, musi być oceniane poprzez odwołanie się do informacji dostępnych temu przedsiębiorcy w dniu zawarcia umowy z konsumentem.
- 50 W szczególności, odnosząc się do warunku „dolnego progu” zawartego w umowie kredytu o zmiennej stopie oprocentowania, należy zauważyć, że konsekwencje finansowe mechanizmu ograniczania spadkowych zmian stopy oprocentowania z konieczności zależą od kształtowania się wskaźnika referencyjnego, na podstawie którego oblicza się tę stopę.

- 51 W tych okolicznościach konsument musi być w stanie zrozumieć konsekwencje ekonomiczne wynikające dla niego z takiego warunku (zob. podobnie wyrok z dnia 5 czerwca 2019 r., GT, C-38/17, EU:C:2019:461, pkt 33 i przytoczone orzecznictwo).
- 52 Ponieważ jednak jest to warunek ograniczający wahania w dół zmiennej stopy oprocentowania obliczonej na podstawie wskaźnika, dokładna wartość tej stopy nie może zostać określona w umowie kredytu na cały okres jej obowiązywania. Od przedsiębiorcy nie można zatem wymagać dostarczenia dokładnych informacji na temat finansowych konsekwencji zmian stopy oprocentowania w toku trwania umowy, ponieważ zmiany te zależą od nieprzewidywalnych przyszłych zdarzeń, na które przedsiębiorca nie ma wpływu. W szczególności zastosowanie zmiennej stopy oprocentowania pociąga za sobą, z samej swojej natury, wahania w zakresie wysokości przyszłych rat, w ten sposób, że wspomniany przedsiębiorca nie jest w stanie sprecyzować dokładnego wpływu zastosowania warunku „dolnego proggu” na omawiane raty.
- 53 Niemniej jednak Trybunał orzekł w odniesieniu do kredytów hipotecznych o zmiennej stopie oprocentowania, że dostarczenie konsumentowi informacji na temat kształtowania się w przeszłości wskaźnika, na podstawie którego obliczana jest ta stopa oprocentowania, stanowi szczególnie istotny element oceny (zob. podobnie wyrok z dnia 3 marca 2020 r., Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, pkt 56).
- 54 Na podstawie takich informacji konsumenci mogą bowiem być w stanie zrozumieć, w świetle wahań stawek w przeszłości, to, że być może nie będą w stanie skorzystać ze stawek poniżej proponowanego im „dolnego proggu”.
- 55 W odniesieniu do kwot, w stosunku do których konsument odstąpiłby od umowy przez przyjęcie nowego warunku „dolnego proggu” i które odpowiadają różnicy między kwotami zapłaconymi przez konsumenta na mocy pierwotnego warunku „dolnego proggu” a kwotami, które byłyby należne w przypadku braku warunku „dolnego proggu” – należy zauważyć, że co do zasady kwoty te mogą być łatwo ustalone przez właściwie poinformowanego i dostatecznie rozsądnego, przeciętnego konsumenta, pod warunkiem że mógł on mieć dostęp do wszystkich niezbędnych informacji udzielonych przez przedsiębiorcę, w tym przypadku przez instytucję bankową, która posiada niezbędną wiedzę i doświadczenie w tym zakresie.
- 56 Z powyższych rozważań wynika, że na czwarte z przedłożonych Trybunałowi pytań należy odpowiedzieć, iż art. 3 ust. 1, art. 4 ust. 2 i art. 5 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że wymóg przejrzystości ciążący na przedsiębiorcy na mocy tych przepisów oznacza, że przy zawieraniu umowy kredytu hipotecznego o zmiennej stopie oprocentowania zawierającej warunek „dolnego proggu” konsument musi być w stanie zrozumieć konsekwencje ekonomiczne, jakie wynikają dla niego z mechanizmu będącego rezultatem zastosowania warunku „dolnego proggu”, w szczególności dzięki udostępnieniu informacji o kształtowaniu się przeszłości wskaźnika, na podstawie którego obliczana jest stopa oprocentowania

W przedmiocie pytań trzeciego i piątego

- 57 Poprzez pytania trzecie i piąte, które należy rozpatrzyć łącznie, sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 3 ust. 1 w związku z pkt 1 lit. q) załącznika do dyrektywy, a także art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że warunek umowy odnowienia zobowiązania, zmieniającej warunek umowy wcześniejszej, zgodnie z którym przedsiębiorca i konsument zobowiązują się wzajemnie do odstąpienia od sądowego dochodzenia roszczeń dotyczących w szczególności zarówno warunku pierwotnego, jak i warunku zmienionego tą umową, należy uznać za „nieuczciwy”.

- 58 Z postanowienia odsyłającego wynika, że poprzez umowę odnowienia zobowiązania Ibercaja Banco i XZ uzgodniły obniżenie stawki warunku „dolnego progu”, która miała zastosowanie na mocy umowy kredytu hipotecznego, jak również zobowiązały się wzajemnie do odstąpienia od wytaczania powództw dotyczących dawnych i nowych warunków „dolnego progu”.
- 59 W sytuacji gdy taki warunek odstąpienia od dochodzenia roszczeń zostaje zastrzeżony w umowie zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, sąd krajowy może stwierdzić nieuczciwy charakter tego warunku w ramach badania przeprowadzonego na podstawie art. 3 dyrektywy 93/13, z zastrzeżeniem, że warunek ten nie był indywidualnie negocjowany, i w ramach ograniczeń przewidzianych w art. 4 ust. 2 tej dyrektywy.
- 60 Jak wynika z art. 3 ust. 1 tej dyrektywy, warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stojąc w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.
- 61 Do sądu krajowego należy ustalenie, czy rozpatrywane przez niego warunki umowne powinny zostać zakwalifikowane jako nieuczciwe, przy uwzględnieniu co do zasady, zgodnie z art. 4 ust. 1 tej dyrektywy, wszystkich okoliczności sprawy (wyrok z dnia 7 sierpnia 2018 r., Banco Santander i Escobedo Cortés, C-96/16 i C-94/17, EU:C:2018:643, pkt 66).
- 62 To właśnie do sądu krajowego należy ustalenie, czy w świetle okoliczności niniejszego przypadku warunek umowny spełnia wymogi dobrej wiary, równowagi i przejrzystości. Trybunał jest jednak właściwy do wyłonienia z przepisów dyrektywy 93/13 kryteriów, które sąd ten może lub powinien zastosować przy dokonywaniu takiej oceny (wyrok z dnia 28 lipca 2016 r., Verein für Konsumenteninformation, C-191/15, EU:C:2016:612, pkt 65).
- 63 Z brzmienia art. 3 ust. 3 dyrektywy 93/13 wynika, że załącznik do tej dyrektywy zawiera przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków, które mogą być uznane za nieuczciwe. Punkt 1 lit. q) tego załącznika wymienia jako warunki, które mogą być uznane za nieuczciwe, warunki, których celem lub skutkiem jest „wyłączenie lub ograniczenie prawa konsumenta do wystąpienia z powództwem lub skorzystania z innego środka zabezpieczającego[zaskarżenia]”.
- 64 Ponadto okoliczność, że przedsiębiorca i konsument wzajemnie zobowiązują się do odstąpienia od sądowego dochodzenia roszczeń dotyczących warunku umownego, nie sprzeciwia się temu, by sąd krajowy zbadał nieuczciwy charakter takiego warunku, w sytuacji gdy rzeczony warunek może wywoływać wiążące skutki wobec konsumenta.
- 65 Z postanowienia odsyłającego w niniejszej sprawie wynika, że poprzez umowę odnowienia zobowiązania Ibercaja Banco i XZ uzgodnili obniżenie stawki warunku „dolnego progu”, która miała zastosowanie na mocy umowy kredytu hipotecznego, jak również zobowiązali się wzajemnie do odstąpienia od wytaczania powództw dotyczących dawnych i nowych warunków „dolnego progu”.
- 66 Co się tyczy, w pierwszej kolejności, odstąpienia przez XZ z dochodzenia przed sądem krajowym roszczeń dotyczących pierwotnego warunku „dolnego progu”, należy zauważyć, że jak wynika z pkt 25–28 niniejszego wyroku, dyrektywa 93/13 nie sprzeciwia się sama w sobie temu, by konsument odstąpił w drodze umowy od korzyści, jaką mógłby osiągnąć ze stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku umowy, jeżeli to odstąpienie jest wynikiem dobrowolnej i świadomej zgody.
- 67 Ponadto, jak zauważył rzecznik generalny w pkt 70–73 opinii, należy odróżnić odstąpienie od sądowego dochodzenia roszczeń, jeżeli zostało ono przewidziane w porozumieniu takim jak ugoda, której przedmiotem jest samo rozstrzygnięcie sporu istniejącego między przedsiębiorcą a konsumentem, od wcześniejszego odstąpienia od sądowego dochodzenia wszelkich roszczeń wynikających z umowy zawartej pomiędzy konsumentem a przedsiębiorcą, o których mowa w pkt 75 i 76 niniejszego wyroku.

- 68 Jednakże warunek umowy przewidujący wzajemne zobowiązanie się do odstąpienia od sądowego dochodzenia wszelkich roszczeń w ramach porozumienia mającego na celu rozstrzygnięcie sporu powstałego między przedsiębiorcą a konsumentem w przedmiocie ważności warunku umownego wiążącego te dwie strony może wchodzić w zakres głównego przedmiotu umowy w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, a w konsekwencji nie podlegać ocenie jego ewentualnie nieuczciwego charakteru, jeśli tylko zostanie on wyrażony prostym i zrozumiałym językiem, przy czym ocena w tym zakresie należy do sądu krajowego.
- 69 W niniejszej sprawie sąd odsyłający uważa, że XZ nie uzyskała wystarczających informacji na temat nieuczciwego charakteru pierwotnego warunku „dolnego progu” i kwot, do zwrotu których była uprawniona w związku faktem, iż na podstawie tego warunku dokonała nienależnych wpłat.
- 70 Jak wynika z pkt 48 niniejszego wyroku, oceny nieuczciwego charakteru warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem należy dokonywać w odniesieniu do chwili zawarcia tej umowy, z uwzględnieniem wszystkich okoliczności, o których przedsiębiorca mógł wiedzieć przy zawieraniu umowy i które mogły wpływać na jej późniejsze wykonanie, gdyż warunek umowy może wprowadzać między stronami nierównowagę, która ujawni się dopiero w czasie wykonywania rzeczonyj umowy
- 71 Chociaż do sądu krajowego należy zbadanie, jakimi informacjami dysponowała Ibercaja Banco w dniu zawarcia umowy odnowienia zobowiązania, należy zaznaczyć, że zgodnie z informacjami przedłożonymi Trybunałowi umowa ta została zawarta w dniu 4 marca 2014 r. Wyrokiem 241/2013 z dnia 9 maja 2013 r. Tribunal Supremo (sąd najwyższy) orzekł w ramach postępowania wszczętego przez stowarzyszenia konsumentów, że warunki „dolnego progu” zawarte w umowach o kredyt hipoteczny co do zasady nie spełniają wymogów jasności i przejrzystości i z tego względu mogą zostać uznane za nieuczciwe. Czyniąc to, Tribunal Supremo (sąd najwyższy) ograniczył skutki stwierdzenia nieważności takich warunków na przyszłość. Jednakże dopiero w wyroku z dnia 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in. (C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980) Trybunał orzekł, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 sprzeciwia się takiemu ograniczeniu.
- 72 W konsekwencji, po pierwsze, jeśli pierwotny warunek „dolnego progu” wiążący XZ i Ibercaja Banco był możliwy w chwili zawarcia umowy odnowienia zobowiązania, to wydaje się, że nie chodzi o okoliczność pewną, gdyż charakter ten nie został stwierdzony między stronami tej umowy w ramach postępowania sądowego.
- 73 Po drugie, stan prawny w chwili zawarcia umowy odnowienia zobowiązania nie wydawał się pozwalać Ibercaja Banco na ustalenie, że istnienie nieuczciwego warunku „dolnego progu” uzasadnia prawo do całkowitego zwrotu kwot nienależnie wypłaconych z powodu tego warunku.
- 74 W tych okolicznościach do sądu odsyłającego będzie należało dokonanie oceny istniejącego w chwili zawarcia umowy odnowienia zobowiązania poziomu pewności jeśli chodzi o nieuczciwy charakter pierwotnego warunku „dolnego progu”, w celu określenia zakresu informacji, które na mocy ciążącego na niej wymogu przejrzystości Ibercaja Banco powinna była dostarczyć XZ przy przedstawieniu warunku odstąpienia od sądowego dochodzenia roszczeń, jak również tego, czy XZ była w stanie zrozumieć wynikające stąd dla niej konsekwencje prawne.
- 75 W drugiej kolejności, jeśli chodzi o odstąpienie przez strony postępowania głównego od dochodzenia roszczeń dotyczących nowego warunku „dolnego progu” przed sądem krajowym, należy podkreślić, że – jak zauważył rzecznik generalny w pkt 43 i 44 opinii – konsument nie może skutecznie zobowiązać się do odstąpienia od korzystania w przyszłości z ochrony sądowej i praw, które wywodzi z dyrektywy 93/13. Z definicji nie może on bowiem zrozumieć konsekwencji przystąpienia do takiego warunku w odniesieniu do sporów, które mogą powstać w przyszłości.

- 76 Należy przypomnieć w tym względzie, że zgodnie z 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez przedsiębiorców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumentów (zob. podobnie wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, pkt 55). Otóż uznanie możliwości wcześniejszego zrzeczenia się przez konsumenta praw, które wywodzi on z systemu ochrony ustanowionego przez tę dyrektywę, byłoby sprzeczne z imperatywnym charakterem tego przepisu i podważałoby skuteczność tego systemu.
- 77 Z powyższego wynika, że na trzecie i piąte z przedłożonych Trybunałowi pytań należy odpowiedzieć, iż art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 w związku z pkt 1 lit. q) załącznika do tej dyrektywy oraz art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że:
- przewidziany w umowie zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem warunek do celów rozstrzygnięcia zaistniałego sporu, zgodnie z którym konsument odstępuje od dochodzenia przed sądem krajowym roszczeń, które mógłby podnieść w przypadku braku przyjęcia takiego warunku, może zostać uznany za „nieuczciwy”, w szczególności jeżeli konsument ten mógł nie dysponować odpowiednimi informacjami, które pozwoliłyby mu zrozumieć wynikające z tego dla niego skutki prawne;
 - warunek, zgodnie z którym ten sam konsument odstępuje w odniesieniu do przyszłych sporów od sądowego dochodzenia swoich roszczeń opartych na prawach wynikających z dyrektywy 93/13, nie jest dla niego wiążący.

W przedmiocie kosztów

- 78 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (czwarta izba) orzeka, co następuje:

- 1) **Artykuł 6 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że nie sprzeciwia się on temu, by warunek umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, którego nieuczciwy charakter może zostać stwierdzony przez sąd, stał się przedmiotem umowy odnowienia zobowiązania między tym przedsiębiorcą a tym konsumentem, w drodze której konsument odstępuje od dochodzenia roszczeń będących skutkiem stwierdzenia nieuczciwego charakteru tego warunku, z zastrzeżeniem, że odstąpienie jest oparte na dobrowolnej i świadomej zgodzie ze strony konsumenta, czego ustalenie należy do sądu krajowego.**
- 2) **Artykuł 3 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że warunek umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem w celu zmiany potencjalnie nieuczciwego warunku umowy uprzednio zawartej między nimi lub w celu uregulowania skutków nieuczciwego charakteru tego warunku może być sam w sobie uznany za niewynegocjowany indywidualnie i stosownym przypadku zostać uznany za nieuczciwy.**
- 3) **Artykuł 3 ust. 1, art. 4 ust. 2 i art. 5 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że wymóg przejrzystości ciążyący na przedsiębiorcy na mocy tych przepisów oznacza, że przy zawieraniu umowy kredytu hipotecznego o zmiennej stopie oprocentowania zawierającej warunek „dolnego progu” konsument musi być w stanie zrozumieć konsekwencje**

ekonomiczne, jakie wynikają dla niego z mechanizmu będącego rezultatem zastosowania warunku „dolnego progu”, w szczególności dzięki udostępnieniu informacji o kształtowaniu się przeszłości wskaźnika, na podstawie którego obliczana jest stopa oprocentowania.

- 4) Artykuł 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 w związku z pkt 1 lit. q) załącznika do tej dyrektywy oraz art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że:
- przewidziany w umowie zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem warunek do celów rozstrzygnięcia zaistniałego sporu, zgodnie z którym konsument odstępuje od dochodzenia przed sądem krajowym roszczeń, które mógłby podnieść w przypadku braku przyjęcia takiego warunku, może zostać uznany za „nieuczciwy”, w szczególności jeżeli konsument ten mógł nie dysponować odpowiednimi informacjami, które pozwoliłyby mu zrozumieć wynikające z tego dla niego skutki prawne;
 - warunek, zgodnie z którym ten sam konsument odstępuje w odniesieniu do przyszłych sporów od sądowego dochodzenia swoich roszczeń opartych na prawach wynikających z dyrektywy 93/13, nie jest wiążący dla konsumenta.

Podpisy